

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و صلى الله على سيدنا محمد و آله الطاهرين

چکیده بحث گذشته

عرض کردیم ثمره این بحث که منشأ عبادیت و طهارات ثلاث چیست، در این ظاهر می شود که اگر مکلف بخواهد وضو و این طهارات را قبل یا بعد از وقت انجام دهد، به چه نیتی باید انجام دهد؟ روی مبنای مرحوم آخوند و آن دو نظریه که مرحوم شیخ داشتند، بحث را دیروز مفصل بررسی کردیم. مجموعاً ولو اینکه هشت جواب از آن اشکال در عبادیت طهارات صلاة بیان شد، اما مجموعاً به شش مبنا برمی گردد.

انجام وضو قبل یا بعد از وقت طبق مبنای تعدد امر

مبنای سوم، مبنای تعدد امر است. بگوییم همانطور که ذی المقدمه برای عبادت و عبادیت نیاز به امر دوم دارد، مقدمه هم برای عبادیت نیاز به امر دوم دارد. منتهی این امر دوم، باید حتماً امر توصیلی باشد. معقول نیست که امر دوم یک امر تعبدی باشد. اگر امر دوم هم تعبدی باشد، عبادیت آن هم نیاز به یک امر دیگری دارد. امر دوم، امر توصیلی است و می گوید متعلق امر غیری را به قصد امر غیری انجام بده.

عرض کردیم با قطع نظر از اشکالاتی که مربوط به این مبانی بود، می خواهیم ثمره ی آن را بیان کنیم. اگر کسی قائل شود که عبادیت این مقدمات از راه امر دوم است، آیا قبل از وقت می تواند وضو بگیرد؟

خیر. برای اینکه امر دوم می گوید متعلق امر اول را به قصد امتثال امر اول انجام بده.

فرض ما این است که امر اول، غیری است و امر غیری قبل از وقت محقق نشده است. امر غیری به برکت وجوب ذی المقدمه می آید. وقتی مقدمه، وجوب پیدا کرد، امر غیری محقق می شود. پس قبل از وقت، امر غیری نداریم. وقتی نبود، امر دوم هم نمی تواند بگوید متعلق امر غیری را قبل از وقت به قصد امر غیری انجام بده.

پس روی این مبنا، وضو قبل از وقت باطل است و حتماً مکلف باید در داخل وقت که امر غیری وجود دارد وضو را بگیرد.

انجام وضو قبل یا بعد از وقت طبق مبنای محقق نائینی

مبنای چهارم مبنای مرحوم نائینی بود که می فرمودند همانطور که اجزاء مرکب دارای امر نفسی ضمنی است، شرایط هم دارای

امر نفسی ضمنی است.

طبق مبنای مرحوم نائینی آیا کسی می‌تواند قبل از وقت، وضو بگیرد؟ قبل از وقت هنوز امر متعلق به ذی المقدمه نیامده و ایشان می‌فرمایند امر متعلق به ذی المقدمه انحلال پیدا می‌کند، هم شامل اجزاء می‌شود و هم شامل شرایط می‌شود. قبل از وقت هنوز امر متعلق به ذی المقدمه نشده لذا مقدمه را نمی‌توانیم به قصد آن امر نفسی متعلق به ذی المقدمه انجام دهیم.

در باب رجوع قید به هیئت سه مبنا وجود دارد، یکی مبنای مشهور است که می‌گویند قیود به هیئت برمی‌گردد، إذا دخل الوقت فصلًا یا إذا زال فصلًا، زوال، قید وجوب است، قبل از تحقق زوال، وجوبی نیست.

مرحوم شیخ می‌فرماید زوال، قید برای ماده است نه هیئت، مرحوم نائینی نظر شیخ را اختیار فرمود، اما گفته‌اند ماده منتسبه، که بحث آن را مفصل گفتیم که بعضی می‌گویند ماده منتسبه با آنچه شیخ فرموده چه فرقی دارد.

طبق نظر مرحوم نائینی و مرحوم شیخ وجوب ذی المقدمه قبل از وقت محقق است و فعلیت دارد، اگر فعلیت داشت شرایط هم آن امر ذی المقدمه شامل آنها هم می‌شود و وضو که یکی از شرایط است را می‌شود به همان قصد امر نفسی ضمنی اش امتثال کرد حتی قبل از وقت.

اما اگر توجهی به آن مبنا نکنیم، روی مبنای مشهور می‌گوییم امر به ذی المقدمه، بعد از وقت می‌آید، پس قبل از وقت فعلیت ندارد، پس طهارت و وضو را نمی‌شود به قصد نفسی ضمنی آن انجام داد.

انجام وضو قبل یا بعد از وقت طبق مبنای مرحوم امام

دو مبنای دیگر باقی مانده، یکی مبنای امام (رضوان الله علیه) است. مرحوم امام در کتاب مناهج مجموعاً پنج صورت از این صور را بیان کرده‌اند.

در دو صورت فرموده‌اند قبل از وقت می‌شود انجام داد، یکی اگر کسی وضو را قبل از وقت به داعی امر نفسی استحبابی انجام دهد، صحیح است.

صورت دوم طبق مبنای خودشان که برای عبادیت عمل، همین مقدار که یک شیء، صلاحیت برای عبادیت داشته باشد کافی است و نیاز به امری ولو استحبابی نداریم.

می‌فرمایند روی این مبنا اگر کسی وضو را بعنوان اینکه ذاتاً صلاحیت برای عبادیت دارد انجام دهد، ولو قبل از وقت، بگوید وضو را بعنوان اینکه عملی است و می‌شود توسط آن تقرب إلى الله پیدا کرد انجام می‌دهم، این عمل صحیح است.

اما یک صورت دیگر هم از فرمایش امام (رضوان الله علیه) استفاده می‌شود که فرموده‌اند اگر کسی وضو را قبل از وقت انجام دهد به داعی اینکه صلاتی بعداً در وقت می‌آید مشروط به وضو است این هم صحیح است. این غیر از فرض قبلی است.

یک وقت کسی وضو را به قصد اینکه قابلیت عبادیت دارد انجام می‌دهد، دیگر لازم نیست غایتی را برای آن در نظر بگیرد. وضو می‌گیریم قرۃ إلى الله، نه به فکر نماز باشد نه نص قرآن باشد و نه امور دیگر. وقتی چنین وضویی را گرفت برای همه این امور می‌تواند مقدمه باشد ولی قصد این غایات لازم نیست.

اما در فرض بعد فرموده‌اند وضو را بگیرد به قصد نمازی که بعداً در وقت مشروط به وضو است. وضو را قبل از وقت بگیرد. می‌پرسیم چرا وضو می‌گیری؟ می‌گوید یک ساعت دیگر وقت داخل می‌شود و نماز عبادی داخل وقت مشروط به این وضو است. این کافی و صحیح است. این عبارت در منهاج الوصل، جلد 1، صفحه 387 است.

مجموعاً از فرمایشات امام (رضوان الله علیه) طبق مبنای خودشان می‌فرمایند این دو صورت صحیح است. یک صورت که قصد هیچ غایتی را نمی‌کنند و فقط چون این عمل بالذات صلاحیت عبادیت دارد انجام می‌شود، بین قبل و بعد از وقت فرقی نیست. این بحثی ندارد.

اما کلام در فرض دوم است که فرموده‌اند اگر کسی وضو را انجام بدهد، ظاهر کلام این است که نه بعنوان اینکه ذاتاً صلاحیت عبادیت دارد، بلکه به قصد یکی از غایت آن مانند صلاة، منتها صلاتی که هنوز واجب نشده و وقت آن نرسیده، یک ساعت مانده به وقت نماز اگر وضو را به قصد صلاتی که در داخل وقت مشروط به وضو است بگیرد، این وضوی قبل وقت صحیح است.

بررسی استاد محترم نسبت به کلام مرحوم امام

اولاً آن مقداری که در ذهن ما است از نظر فتوای فقهی و در رساله شریفشان همچنین فتوایی نداده‌اند. فقط تنها موردی که گفته‌اند وضو قبل از وقت صحیح است جایی است که بنحو قربه مطلقه باشد، وضو می‌گیریم قربه إلى الله. اما این فرض که شخص بگوید وضو می‌گیریم برای نمازی که در داخل وقت مشروط به وضو است، در بحث اصولی می‌فرمایند این هم صحیح است و مانعی ندارد.

اما مطلب دومی که به ذهن می‌رسد این است که چگونه این روی مبنای شریف شما سازگاری دارد؟ اگر می‌فرمایید وضو را به قصد اینکه قابلیت عبادیت دارد، دیگر قصد صلاة لازم نبود. پس اینکه می‌فرمایید به قصد صلاة داخل وقت قبل از وقت می‌تواند وضو عبادی را انجام دهد، پس عبادیت آن مربوط به صلاة است و صلاة هم که هنوز واجب نشده، چیزی که هنوز واجب نشده عنوان عبادی ندارد.

لذا هرچه تأمل کردیم این فرض چگونه روی مبنای ایشان قابل تصحیح است برای ما روشن نشد.

از نظر صناعت اصولی، شما ملاک در عبادیت را صلاحیت ذاتی عمل می‌دانید. اگر کسی به قصد صلاة می‌آورد، اگر بگیریم قصد او لغو است و در واقع خود آن صلاحیت عبادیت دارد، به فرض قبلی برمی‌گردد. اگر بفرمایید اینجا با قطع نظر از صلاحیت ذاتی است و برای صلاة است، صلاة که هنوز واجب نشده، لذا چگونه می‌شود این وضو را قبل از وقت بعنوان عبادی انجام داد. این هم نتیجه مبنای امام.

انجام وضو قبل یا بعد از وقت طبق مبنای مرحوم بروجردی و محقق خوئی

و اما طبق مبنای مرحوم محقق بروجردی و مرحوم محقق خوئی؛ این دو بزرگوار می‌فرمایند عبادیت را یا از راه امر نفسی استحبابی درست می‌کنیم یا از راه اینکه قصد توصل به ذی المقدمه پیدا شود.

مرحوم آقای خوئی در محاضرات جلد 2، صفحه 402 تصریح کرده‌اند همانطور که مکلف قبل از وقت می‌تواند وضو را به قصد امر نفسی استحبابی انجام دهد، می‌تواند به قصد وصول به ذی المقدمه هم انجام دهد.

اگر قبل از وقت وضو بگیرد برای رسیدن به ذی المقدمه‌ای که بعداً می‌خواهد واجب شود و برای توصل به ذی المقدمه، ایشان می‌فرمایند این کافی است.

این دو بزرگوار می‌فرمایند ما اثبات کردیم که قصد وصول از طریق مقدمه به ذی المقدمه، منشأ عبادیت است. ولو اینکه مجموعاً دو اشکال از فرمایش ایشان داشتیم، اما اشکالات را که کنار بگذاریم با قطع نظر از اشکالات، اینها می‌خواهند بفرمایند وضو قبل از وقت اگر کسی قصد وصول به ذی المقدمه را کرد، این قصد، منشأ عبادیت وضو است.

لذا حال که منشأ عبادیت وضو است و شارع هم غیر از وضوی عبادی چیز دیگری نخواست، پس این وضو عنوان عبادی پیدا می‌کند.

لذا طبق نظر این دو بزرگوار، بعد از وقت که بلا اشکال وضو صحیح است.

قبل از وقت نیز یا به نیت امر استحبابی یا به نیت وصول به ذی المقدمه مانعی ندارد.

امام این را منشأ عبادیت نمی‌داند، هر کس که قصد وصول به ذی المقدمه را منشأ عبادیت بداند، مثلاً بگوید دو ساعت قبل از وقت هم وضو بگیری به این قصد اشکالی ندارد، اما ایشان قصد وصول به ذی المقدمه را منشأ عبادیت نمی‌داند.

این بحث ثمره فقهی به این تفصیلی که ما عرض کردیم که در کلمات به این نحوی که ما بیان کردیم نیست. خود شما هم مقداری دقت کنید چون این بحث مهم و بسیاری خوبی است.

آنگاه در تذنیب دوّم در کفایه علاوه بر این ثمره، مطلب مهمی هم مرحوم آخوند دارند آن را پیش مطالعه کنید که عبارت نسبتاً دقیقی دارند در تذنیب دوّم قبل از اینکه وارد امر چهارم شوند.

وصلی الله علی محمد و آله الطاهرين